ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal
ISSN 2654-2366

Volume 19(1) – 2023 Offprint

Volume No: Archive Volume 19, Issue 1, 2023

Editor: K. Kalogeropoulos

Date: April 1, 2023

Παραπομπή ως: Κοντοπούλου, Κ. 2023. «Ο ψυχολογικός πόλεμος της αισθητικής αρτιότητας μέσα από την έννοια της συναίνεσης, σε κειμενική αναπαράσταση του 19ου αιώνα», Archive, 19(1), (1 Απρ): 43-48. DOI: 10.5281/zenodo.8103488

Ο ψυχολογικός πόλεμος της αισθητικής αρτιότητας μέσα από την έννοια της συναίνεσης, σε κειμενική αναπαράσταση του 19ου αιώνα

Λέξεις Κλειδιά: *Λογοτεχνία, φεμινιστική κριτική, Συναίνεση, Κοινωνικά πρότυπα*

Κωνσταντίνα Κοντοπούλου, Υ/Δ Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract

Literature is often considered as a "place" of representing social and political elements and could stand as a powerful source of constantly rising conclusions about the way gender roles in it follow standardized semiotic patterns based on what is falsely considered as socially "objective" aesthetics. Some texts, through gender representations can offer a critical review and can form the basis of a gender-related interpretation able to reveal the unconscious world of prejudiced aesthetics. Hawthorne's, *The Birthmark* is a "memorandum" of the social debt of literature and the politics of gender.

Το έργο

Η λογοτεχνία θεωρείται συχνά «τόπος» αναπαράστασης κοινωνικών και πολιτικών στοιχείων και θα μπορούσε να αποτελέσει ισχυρή πηγή διαρκώς αυξανόμενων συμπερασμάτων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι ρόλοι των φύλων σε αυτήν ακολουθούν τυποποιημένα σημειωτικά μοτίβα που βασίζονται σε αυτό που ψευδώς θεωρείται κοινωνικά «αντικειμενική» αισθητική. Ορισμένα κείμενα, μέσω των αναπαραστάσεων του φύλου μπορούν να προσφέρουν μια κριτική ανασκόπηση και μπορούν να αποτελέσουν τη βάση μιας ερμηνείας που σχετίζεται με το φύλο, και που είναι ικανή να αποκαλύψει τον ασυνείδητο κόσμο της προκατειλημμένης αισθητικής στη λογοτεχνία. Το έργο *The Birthmark* του Hawthorne αποτελεί ένα είδος "υπομνήματος" του κοινωνικού χρέους της λογοτεχνίας και της πολιτικής του φύλου.

Οι πολιτισμικές προεκτάσεις στη λογοτεχνία διαμορφώνουν τη συνείδηση του αναγνώστη καθώς παρουσιάζουν αναπαραστάσεις ρόλων φύλου και λοιπών ταυτοποιήσεων. Στο παρόν κείμενο-σχόλιο, θα διερευνηθεί η αναπαράσταση του ρόλου της γυναίκας σε ένα από τα κείμενα της Αμερικανικής λογοτεχνίας του 19ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα στο κείμενο "*The Birthmark*" του Hawthorne. Το ζήτημα που προκύπτει μέσα από αυτό το κείμενο, δηλαδή η αισθητική τελειότητα της γυναικείας

φύσης, αποτελεί σεξιστικό διαχρονικό υπονοούμενο για τον γυναικείο ψυχισμό, ο οποίος υπόκειται σε πιέσεις προτύπων και μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα.

Έτσι αντί η εκδήλωση της διαφοροποίησης μέσα από κάθε σημάδι ή διαφορετικότητα να θεωρείται η γοητεία, η προσήλωση στην ομοιογένεια επαναφέρει ζητήματα που χρειάζεται να απασχολήσουν εκ νέου το κοινωνικό πλαίσιο. Ένα κείμενο που διδάσκεται σήμερα σε σχολεία και πανεπιστήμια ως μέρος της λογοτεχνικής παράδοσης της Δύσης, χρειάζεται την εκ νέου οριοθέτηση και ανάλυση όρων όπως η "συναίνεση" που δεσπόζουν στον δημόσιο διάλογο των φύλων χωρίς τελικά αυτή η συναίνεση να δύναται να λαμβάνει γνώση όλων των παραμέτρων, πριν δοθεί.

Κατά τη Fetterley βασικό χαρακτηριστικό της αμερικανικής λογοτεχνίας είναι πως ούτε αφήνει περιθώρια συμμετοχής των γυναικών μα ούτε επιτρέπει και την αυτονομία τους. Μάλιστα, εκείνα επιμένουν σε μια παγκοσμιότητα, η οποία βιώνεται από αρσενική σκοπιά (Fetterley, 1978) Αν κάτι, λοιπόν, παρουσιάζει ενδιαφέρον στην αμερικανική λογοτεχνία του 19ου αιώνα, όταν μελετάται σήμερα, είναι αυτή η βίωση του πολιτιστικού τοπίου και του γυναικείου σώματος ως "τόπου δρώμενων", τα οποία επικροτούν μια υποτιθέμενα αντικειμενικά άρτια αισθητική με βάση τη γυναικεία εξωτερικότητα καθώς και οι ομοιότητες που παρουσιάζει μια τέτοια απεικόνιση με τη σημερινή αποτύπωση της γυναικείας παρουσίας σε κοινωνικά δίκτυα καθώς και τις υποσυνείδητα κατευθυνόμενες προτιμήσεις του άλλου φύλου.

Κατά τη Schweickart οι γυναίκες, περιλαμβάνονται στη λογοτεχνία, αλλά οι ρόλοι τους είναι προκαθορισμένοι από το ανδρικό αρχέτυπο, προωθώντας την ιδέα ότι η ζωή της γυναίκας είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη ζωή ενός άνδρα και την προτίμησή του απέναντί της. Ταυτόχρονα, ωστόσο, γίνονται και έναυσμα μιας νέας φεμινιστικής προοπτικής, η οποία λείπει από το κανονιστικό θεωρητικό πλαίσιο του κοινωνικο-λογοτεχνικού σχολιασμού, ενός σχολιασμού-οφειλή. Η Schweickart εξηγεί στην πραγματικότητα πως οι διάφορες θεωρητικές ανασκοπήσεις των αναγνωστικών εμπειριών που προωθούνται επίσημα «παραβλέπουν τα ζητήματα της φυλής, της τάξης και του φύλου και δεν δίνουν καμία ένδειξη για τις συγκρούσεις, τα βάσανα και τα πάθη που υπάρχουν σε αυτές τις πραγματικότητες» (1989, 21).

Το έργο του Hawthorne "*The Birthmark*" (1843) είναι ένα ενδιαφέρον παράδειγμα, στο οποίο επιβεβαιώνεται η ερμηνεία του Russ για την κλασική αμερικανική λογοτεχνία, όπου αντί για γυναίκες ηρωίδες, τελικά επικρατούν γυναικεία αρχέτυπα όπως σεμνές κοπέλες, πονηροί πειρασμοί, εμφανίσιμες μαθήτριες, όμορφες γυναίκες γεμάτες κακία, πιστές σύζυγοι" (Russ, 1995). Ωστόσο, η υπαρξιακή πτυχή που δίνει ο Russ

συνοψίζεται στο γεγονός ότι η ανθρώπινη ύπαρξη αυτών των ανθρώπων «υπάρχει μόνο σε σχέση με τον πρωταγωνιστή», με συνέπεια να μην υπάρχουν τελικά αυτά τα πρόσωπα καθόλου στην πραγματική ροή παρότι φαινομενικά κεντρικά. Έτσι, η ύπαρξή τους επισκιάζεται ολοκληρωτικά από τον αρσενικό ήρωα. Συνέπεια των παραπάνω είναι η θηλυκότητα είτε να δαιμονοποιείται είτε να παρουσιάζεται ως σύμβολο ευθραυστότητας, τις περισσότερες φορές αρκετά συνεσταλμένη και δυσδιάκριτη.

Η φεμινιστική κριτική

Από μια φεμινιστική σκοπιά το έργο του Hawthorne, εφόσον μιλά για μια ηρωίδα που στο τέλος υποκύπτει πρόθυμα στην επιθυμία του συζύγου της, ενός σπουδαίου και μορφωμένου επιστήμονα και φιλοσόφου της επιστήμης, να θέσει το σώμα της υπό το πλαίσιο των δικών του πειραματισμών, ώστε να εξασφαλιστεί η πλήρης τελειότητα στην εμφάνιση της μέσα από την εξαφάνιση του σημαδιού, ακούγεται μια άκρως μισογυνίστικη ιστορία ψυχολογικής βίας, που θεοποιεί μάλιστα το σωματικό πρότυπο, αλλά και θέτει ως αυτονόητη την έννοια της συναίνεσης και της άκριτης εμπιστοσύνης της γυναίκας στον σύζυγο, τοποθετώντας τη γυναίκα ηρωίδα σε μια θανατηφόρα και επιβλαβή θέση. Ο Άιλμερ, άλλωστε, είναι «άνθρωπος της επιστήμης, ένας εξέχων ικανός σε κάθε κλάδο της φυσικής φιλοσοφίας» (1290).

Ο ήρωας επομένως, αντιπροσωπεύει την ισχυρή νοημοσύνη, ένα πλεονέκτημα που είναι ζωτικής σημασίας για κάθε αρσενικό-αυθεντία ενώ η Τζωρτζιάνα, καλείται να συμβολοποιήσει την συγκαταβατική προσωπικότητα της άρτιας ομορφιάς. Ο Άιλμερ βρίσκεται σε συνεχή αναζήτηση επιστημονικής μαεστρίας με σκοπό την ανάδειξη του, ενώ η σύζυγός του αναμένεται να ενσαρκώσει τη σωματική τελειότητα. Γεννημένη με ένα σημάδι στο μάγουλό της, αυτή η τελειότητα φαίνεται να απειλείται σύμφωνα με την εντύπωση του συζύγου της. Επιθυμεί έτσι την αφαίρεσή του για να βρει την απόλυτη αποδοχή από τον Άιλμερ. Η Τζωρτζιάνα συναινεί σε μια προσπάθεια με όποιο ρίσκο. Παραδέχεται άλλωστε πως «ο κίνδυνος δεν είναι τίποτα για μένα» και πως «αυτό το μισητό σημάδι με κάνει αντικείμενο της φρίκης και της αηδίας σου - η ζωή είναι ένα βάρος» (Hawthorne, 1292).

Η κοινωνική επίπτωση σχετίζεται με την προαναφερθείσα αναπαράσταση. Ακόμα και ο υπαρξιακός υπαινιγμός είναι εμφανής στην κειμενική αναπαράσταση ως αποτέλεσμα της κοινωνικής επίπτωσης. Εάν η λογοτεχνία είναι μέρος της κοινωνικής παράδοσης και είναι σε θέση να εκφράσει ιδεολογικές αναπαραστάσεις, οι γυναίκες φαίνεται να περιθωριοποιούνται ακόμη και πολιτισμικά μέσω της παραδοσιακής

τυποποίησης και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Αυτό ακριβώς το κάλεσμα της λογοτεχνίας είναι που πρέπει να μετουσιωθεί από ταύτιση με την ηρωίδα σε κριτική ανασκόπηση της αρνητικής στάσης προς τη γυναικεία φύση. Και αυτός είναι ο βασικός πολιτικός ρόλος του κειμένου. Να αποφύγει δηλαδή το «εγώ» να υποβληθεί "σε μια τέτοια απαίσια εκδοχή του εαυτού του μέσω των κοινωνικών πεποιθήσεων, της ιδεολογίας και της παράδοσης «διότι το αποτέλεσμα είναι βέβαιο ότι θα είναι ολέθριο» (Millet, 1980).

Σύμφωνα με τον Shakinovsky, η Τζωρτζιάνα δεν αμφιβάλλει για τη γνώμη του συζύγου της μετά από ένα αρχικό αίσθημα θυμού που φαίνεται να έχει. Η αντίληψη του εκ γενετής σημαδιού «με τους όρους του» λειτουργεί ως προκλητική δύναμη, μια «επιθυμία να του κάνει ένα ολοκληρωτικό δώρο, το σώμα της και τον εαυτό της, να του υποδουλωθεί απόλυτα. Θέλει όλο και περισσότερο να γίνει το αντικείμενο του» (Shakinovsky, 1995). Μάλιστα, η αναπαράσταση της Τζωρτζιάνας από τον Hawthorne ως μουσικής διασκεδάστριας δύναται να ερμηνευτεί και ως ένα κλισέ θηλυκού ταλέντου που έγκειται στην καλλιτεχνική φύση, αν όχι είδος ψυχαγωγικής υπηρεσίας -αφού ο ίδιος ζητά το τραγούδι της ως να το παραγγέλνει.

Όταν η επικίνδυνη χημική ουσία που θα εξαφανίσει το σημάδι εμποτίζεται στο σώμα της και την οδηγεί στον θάνατο, η Τζωρτζιάνα εξακολουθεί να αισθάνεται ότι η τελειότητα ήταν ιερός σκοπός και ότι ο σύζυγός της δεν είναι πραγματικά υπεύθυνος για τις συνέπειες. «Καημένε μου Άιλμερ, στόχευσες ψηλά - το έκανες ευγενικά! Άιλμερ - αγαπημένε Άιλμερ- πεθαίνω!» (Hawthorne, 1300).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το σημάδι εκ γενετής της Τζωρτζιάνας είχε θεωρηθεί ιδιαίτερα γοητευτικό σε μια τόσο όμορφη γυναίκα από άλλους ανθρώπους αφού την έκανε ακόμα πιο ξεχωριστή. Για τη Fetterley, υπάρχει μια κρυμμένη πτυχή σεξουαλικής ανεπάρκειας του ήρωα. «Ο Hawthorne συσκοτίζει το ζήτημα της σεξουαλικής πολιτικής» (1978, 11), αλλά ακόμα κι αν λάβουμε υπόψη ότι ο κύριος σκοπός του Hawthorne είναι διδακτικός, οι υποσυνείδητες επιπτώσεις που επιβάλλονται στη γυναίκα αναγνώστρια εξακολουθούν να είναι προβληματικές.

Κάτω από μια πιο ψυχαναλυτική προοπτική, συνεχίζοντας την παραπάνω σκέψη, ο Crews εξηγεί ότι η επιστημονική περιέργεια και η επιθυμία του Άιλμερ να ρισκάρει τον θάνατο της συζύγου του λειτουργεί ως κεκαλυμμένο υποκατάστατο της δικής του εσωτερικής επιθυμίας να αφαιρέσει τη σεξουαλικότητά της. (1996) Αβέβαιοι για τον πραγματικό σκοπό του Hawthorne, οι ψυχολογικές επιπτώσεις του κειμένου του και η καλλιέργεια της ηθικής του φύλου είναι προφανείς και θέτουν το ζήτημα της συναίνεσης σε νέο πλαίσιο. Η αναπαράσταση του «ιδανικού» ακόμα και αν το καταδικάζει –καθώς η απόκτησή του καταλήγει στον θάνατο-

προωθεί τη αντι-επαναστατική τάση στην πολιτική του καθολικού εαυτού. Κάτι τέτοιο ενέχει μια πολυμορφική αντένδειξη παγκοσμιότητας, που δεν συμπεριλαμβάνει τη γυναίκα με τον ίδιο τρόπο που συμπεριλαμβάνει τον άνδρα ήρωα.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, όπως υπογραμμίζει ο Hooks, «ένα σημαντικό στάδιο στην ανάπτυξη της πολιτικής συνείδησης επιτυγχάνεται όταν τα άτομα αναγνωρίζουν την ανάγκη να αγωνιστούν ενάντια σε όλες τις μορφές καταπίεσης» (1984). Η κειμενική αναπαράσταση φύλου και λοιπών ταυτοποιήσεων είναι ένα από αυτά, καθώς καταργεί εν μέρει την απελευθερωτική δύναμη της λογοτεχνικής ερμηνείας.

Η ψυχολογική βία επιβάλλεται με τέτοια επιμέλεια στους αναγνώστες, ώστε τέτοιες κειμενικές αναπαραστάσεις δεν αναγνωρίζονται εύκολα. Παραμένουν κρυμμένες πίσω από υπερβατικά ιδανικά και ψευδώς ρομαντικές συμβάσεις, που παρερμηνεύονται σε μεγάλο βαθμό. «Το θέμα είναι να αλλάξει ο κόσμος. Δεν έχουμε την πολυτέλεια να αγνοήσουμε τη δραστηριότητα της ανάγνωσης, γιατί εδώ η λογοτεχνία υλοποιείται ως πράξη. Η λογοτεχνία δρα στον κόσμο ενεργώντας στους αναγνώστες της» (Schweickart, 1989). Η φεμινιστική κριτική των παλαιότερων κειμένων κάνει ακόμη πιο επιτακτική τη μελέτη τους. Τα ψυχαναλυτικά πλαίσια ερμηνείας δεν επικεντρώνονται στη συμπερίληψη της σημασίας της γυναικείας κριτικής σκέψης ή του θαυμασμού στην προσωπικότητα και της δύναμης των επιστημονικών της επιτευγμάτων.

Οι θεωρητικές ερμηνείες χρειάζεται να εντάξουν στη θεωρητική προσέγγιση την καθολικότητα μέσω της ριζοσπαστικής κριτικής. Επίσης, η έννοια της συναίνεσης τίθεται σε νέα βάση. Η ύπαρξη της δεν αποτελεί το μοναδικό σημείο στήριξης για μια πιθανολογικά βλαπτική έμπρακτη ενέργεια. Η συγκατάθεση δεν είναι άδεια να ενεργεί κανείς στο σώμα του άλλου με επικίνδυνο είτε για την υγεία είτε για την ψυχολογία του τρόπο. Κείμενα τέτοιου τύπου, και μέσα από τέτοια κριτική ανασκόπηση μάς το υπενθυμίζουν.

Βιβλιογραφία

Crews, F. 1996. *The Sins of the Father*, New York: Oxford University Press, 126.

Hawthorne, N. 2003. "The Birthmark), in *The Norton Anthology of American Literature*, edited, by Baym Nina, 1289 -1292, New York: Norton, 2003.

Hooks, B. 1984. *Feminist Theory: From Margin to Center*, 2nd ed. Cambridge MA: South End Press Classics.

Fetterley, J. 1978. *The Resisting Reader: A Feminist Approach to American Fiction*, Indiana: Indiana University Press.

Millet, K. 1980. *Sexual Politics*, New York: Ballantine Books.

Russ, J. 1995. *What can a heroine do or why women can't write?*, Bloomington, IN: Indiana University Press, 202.

Schweickart, P. 1989. *Reading Ourselves: Toward a Feminist Theory of Reading*, edited by Elian Showlter, London: Routledge, 17.

Shakinovsky, L. 1995. "The Return of the Repressed: Illiteracy and the Death of the Narrative in Hawthorne's 'The Birthmark'", *American Transcendental Quarterly* 9(4): 269-281.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG